

Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích

Archiv obce Březová

1795 – 1945 (1947)

Inventář

EL NAD č.: 11

AP č.: 115

Mgr. Pavel Dohnal

Jindřichovice 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	7
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	7
Seznam použitých pramenů a literatury	8

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	10
Příloha č. 2: Vývoj počtu obyvatel a domů	11

Inventární seznam

I. Knihy	13
II. Spisový materiál	13
III. Ostatní materiál	14

Úvod

I. Vývoj původce archivního fondu

Původcem archivního fondu je Obecní úřad Březová. První písemná zmínka o Březové pochází z roku 1353. V 16. století byla ves ve správě Štampachů z Kamenice a před půlí století následujícího se stala součástí lipnického panství Nosticů. V roce 1757 je však již uváděna v nostickém panství Sokolov, k němuž patřila až do zrušení poddanských vztahů. V letech 1850-1878 tvořila Březová osadu obce Dolní Rychnov, v letech 1878-1889 pak osadu obce Tisová. Tehdy došlo k ustavení samostatné obce Březová, jejíž součástí se stala i osada Horní Rychnov. Obec Březová v této podobě působila až do roku 1945, kdy její správu převzal obvodový starosta František Benda. V letech 1850-1945 náležela Březová do politického i soudního okresu Sokolov (Falknov, Falkenau).

Původně snad české jméno Březová odkazuje svůj původ na souvislost s březovým lesem. V době, kdy došlo k jeho poněmčení, bylo zde české ě vyslovováno téměř jako ä. K roku 1353 jsou zmiňováni bratři z Březové („brüder die Prezzarer“, na pečeti však stojí „pressauer“). Variace jména obce kolísají až do 19. století nejčastěji mezi tvary Presa(u) a Preysa(u). V letech 1854-1923 byly úředními názvy Přezava a Prösau, posléze Březová a Prösau.¹ V materiálech fondu AO Březová je patrný pouze otisk razítka s pojmenováním Gemeinde Prösau u. Oberreichenau z roku 1944.

Vzhledem k absenci informačních zdrojů a časově jednostrannému dochování spisového materiálu, je nutné omezit správní vývoj obce pouze na nejobecnější rovinu. První zákonnou úpravu obecních záležitostí představovalo Stadionovo prozatímní obecní zřízení z března 1849. Již zde došlo k základnímu rozčlenění obecní působnosti, které v této podobě převzaly i pozdější právní úpravy. Vlastní záležitosti obce spadaly do působnosti přirozené (později samostatné, to jest správa obecního jmění a obecních záležitostí, dohled na bezpečnost majetku, péče o chudé a dobročinné ústavy, účast na správě místních škol, výkon policie atd.), povinnosti delegované státem pak do působnosti přenesené (věci soudní, politické, vojenské, berní a důchodkové). Obnovení absolutistické formy vlády v 50. letech 19. století zasáhlo i

¹ Jednotlivými variantami jména Březová byly podle Antonína Profouse: Preysa (kolem 1370); Presa (1492); Presau (1525); Preßa (1542); Presaw (1604); Proesza (1654); Bresa (1691); Preysau, Presau (1785); Prösau (1847); úředními názvy v letech 1854-1923 pak Přezava, Prösau.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách : jejich vznik, původní význam a změny, 1. díl, A-H*. Praha : Česká akademie věd a umění, 1947, s. 168.

Vladimír Prokop uvádí zavedení úředního názvu Přezava k roku 1885.

PROKOP, Vladimír st. *I tudy kráčely dějiny*. Sokolov: Sokolovská uhelná, a.s., 2001, s. 65.

obecní samosprávu. Namísto nových voleb po uplynutí tříletého funkčního období zůstaly obecní orgány nadále ve svém úřadě a odstraněna byla rovněž veřejnost většiny jednání. Nové obecní zřízení reflektující tyto změny vyšlo až v roce 1859, ale vzhledem ke změně společenské situaci v souvislosti s pádem neoabsolutismu z něj v život vstoupilo prakticky jen ustanovení o domovském právu.

V návaznosti na vydání Říjnového diplomu byly postupně odstraňovány zásahy do obecní samosprávy. V roce 1861 došlo k vypsání voleb do obecních orgánů a obnovena byla i veřejnost jednání. Na rámcový říšský obecní zákoník z března 1862 (č. 18/1862 RGBL.) navázaly příslušné zemské zákony (pro Čechy č. 7/1864 z. z. z 16. 4. 1864). Mezi občany obce (údové, Gemeindeglieder) náleželi jednak obecní příslušníci, kteří měli v obci domovské právo, jednak obecní společníci (Gemeindegossen) spojení s obcí držbou nemovitosti či platbou daní. Ostatní osoby nazývané přespolní (Auswärtige) se nemohly účastnit obecního života (volit obecní orgány atd.). Obecní orgány tvořily každé tři roky volený obecní výbor (někdy nazývaný i obecní zastupitelstvo) o 8 až 36 členech a obecní představenstvo složené z obecního starosty a alespoň dvou obecních radních.

Po první světové válce a vzniku Československé republiky došlo k reformě obecní samosprávy v podobě zákonů č. 75/1919 Sb. z. a n. (nový volební řád v obcích) a č. 76/1919 Sb. z. a n. (novela k obecním zřízením). Volební právo bylo přiznáno všem osobám starším 21 let majícím alespoň tři měsíce trvalé bydliště v obci. Obecní výbor nahradilo obecní zastupitelstvo, které volilo obecní radu tvořenou starostou, jeho náměstkem či náměstkou a členy rady. Na rozdíl od někdejšího obecního představenstva měla rada právo usnášet se o věcech nevyhrazených zastupitelstvu či starostovi, stala se tak nejdůležitějším orgánem obce. Volební období nyní trvalo čtyři roky, od roku 1933 šest let. Zákon č. 122/1933 Sb. z. a n. o změnách řádu voleb v obcích dále stanovil nutnost potvrzení volby starosty státními úřady.

Po začlenění někdejšího československého pohraničí do Německé říše byly okresy nařízením říšského komisaře přejmenovány na venkovské okresy (Landkreise) a z okresních hejtmanů se stali landráti, kteří podle zákona o sudetské župě z 14. dubna 1939 vykonávali vedle státní správy i úkoly samosprávy. V čele měst a venkovských obcí stáli jmenovaní starostové, jimž měli napomáhat tzv. přidělcí (Beigeordnete). Obecní radové nevydávali žádná společná rozhodnutí, ale působili jako individuální poradci starosty. Vedle obecních radů existovali i tzv. poradci pomáhající starostovi či přidělcům v určitých otázkách. Porady obecních radů a poradců svolával starosta. Rozhodující roli na poli místní samosprávy

převzal zmocněnec NSDAP (zpravidla okresní vedoucí), který mohl navrhopvat starosty a určovat obecní radní. Samospráva tak byla fakticky likvidována.²

Na základě vládního nařízení č. 4/1945 Sb. z. a n. ze dne 5. května 1945 nastoupily na místo obecních úřadů národní výbory, v oblastech s většinou „státně nespolehlivého obyvatelstva“ pak byly ustaveny místní správní komise. Ne vždy však stávající podmínky (absence „státně spolehlivého obyvatelstva“) umožňovaly ustavit byť i jen místní správní komisi. Tehdy obvykle přebírali správu obce místní správní komise sousední obce či obvodový starosta (jak se stalo v případě obce Březová).

Obec postrádala významnější budovy a veřejné instituce. Děti navštěvovaly od roku 1828 školu v Dolním Rychnově a poštovní spojení zajišťovala pošta v Sokolově. Hlavním zaměstnáním obyvatelstva bylo zemědělství, sadařství a chov dobytka – ještě před zrušením poddanských vtaů bývala zdejší půda považována za nejúrodnější na celém sokolovském panství. V letech 1923-1924 proběhla elektrifikace i stavba vodovodu. V obci stojí pomník padlým z první světové války, který získal novou pietní úpravu v roce 1993.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Materiály fondu Archiv obce Březová byly pravděpodobně nejdříve uloženy v prostorách Obecního úřadu Březová. Od roku 1945 byla Březová ve správě obvodového starosty Františka Bendy a 21. května 1946 OSK v Sokolově pověřila vedením obecních záležitostí obce Březová a dozorem nad obcí MSK Dolní Rychnov (později MNV), v jejíž budově pak byly tyto materiály pravděpodobně uloženy až do jejich předání archivu.

Ze spisů ve fondu AO Březová nebylo možné odvodit existenci spisového plánu. Spisy jsou pouze opatřeny prezenčním razítkem.

Pod přír. č. 106 ze 7. září 1955 byly do archivu přijaty knihy a spisy (bez dalších podrobností) od MNV Dolní Rychnov. Zápis sepsaný dne 30. srpna 1955 u Místního národního výboru v Dolním Rychnově o provedené skartaci spisovny MNV (ve spisu o fondu MNV Dolní Rychnov) uvádí, že „ze spisů bývalé osady, později obce Březová, nalezeno bylo spisů jen velmi málo, jen některé zbytky tzv. trestního rejstříku“. Bližší údaje k získání

² Z říšskoněmeckých právních norem vztahujících se k správním změnám lze uvést:

Zákon o členění sudetoněmeckého území ze dne 25. března 1939 a zákon o výstavbě správy v říšské župě Sudety ze dne 14. dubna 1939. *Reichsgesetzblatt*. I./1939, částka 70, s. 745 a částka 74, s. 780.

K přijetí německého obecního řádu:

Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland. 1938, částka 18, s. 180.

současného množství materiálu fondu AO Březová před zpracováním (2 knihy, 1 karton, 1 mapa) se proto zjistit nepodařilo.

Vzhledem k torzovitosti archivního fondu je pravděpodobné, že došlo ke ztrátám nebo zničení dokumentů ještě před jejich předáním do archivu³.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Časový rozsah fondu je vymezen lety 1795-1945 (1947). Zachovalost fondu z hlediska časového, organizačního i obsahového je torzovitá.

V průběhu inventárního zpracování fondu nebyl vyskartován žádný materiál, nedošlo rovněž k žádným restaurátorským či konzervačním zásahům. Původní počet 4 evidenčních jednotek (2 knihy, 1 karton, 1 mapa) zůstal zachován. Rozsah fondu v bm – před inventarizací 0,17 bm (0,05 bm úřední knihy; 0,12 bm kartony) – se po přemanimulování spisů do nového kartonu a započítání mapy ustálil na 0,17 bm (0,05 bm úřední knihy; 0,11 bm kartony; 0,01 bm mapy a plány).

Vzhledem k torzovitosti archivního fondu byly úřední knihy uspořádány podle Metodického návodu na pořádání a inventarizaci fondů Archiv obce, který vydala Archivní správa Ministerstva vnitra v Praze dne 31. ledna 2000 (čj. AS/1-284/00). Nečetné spisy pak byly seřazeny chronologicky od nejstaršího po nejnovější. Vzhledem k malému rozsahu dochovaného materiálu nebyla v inventárním seznamu vyčleněna část před rokem 1850, kam by náleželo jen rozdělení dodávek obilnin pro vojenské účely (inv. č. 3). Záznamy v inventárním seznamu zahrnují v závorce většinou také původní německý název (případně klíčová slova). Od tvorby rejstříku bylo upuštěno.

Původní časový rozsah fondu AO Březová – 1795-1945 (1947) – zůstal zachován. Kniha evidence obyvatel (inv. č. 1, K 1) byla vedena až do roku 1947.

Všechny archiválie jsou zařazeny do II. kategorie. Po jazykové stránce je fond německý, český jazyk se vyskytuje v trestních listech (inv. č. 4). Fyzický stav archiválií lze označit za uspokojivý, kniha inv. č. 2 (K 2) má poškozenou vazbu, mapa inv. č. 8 (M 1) je potrhaná a vyžaduje restaurátorský zásah.

³ Heimatkunde des politischen Bezirkes Falkenau zmiňuje existenci staré listiny v obecním archivu pojednávající o těžbě stříbra. Tento dokument dnes již pravděpodobně neexistuje.

Heimatkunde des politischen Bezirkes Falkenau. Sokolov : Bezirkslehrerverein Falkenau, 1898, s. 353.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Torzovitý stav archivního fondu dovoluje jen omezené možnosti badatelského využití. Genealogické zaměření alespoň částečně uspokojí kniha evidence obyvatel z let 1938-1947 (inv. č. 1, K 1). Ze spisového materiálu se nejlépe dochovala trestní agenda (inv. č. 4), která doplňuje trestní protokol z let 1891-1924 (inv. č. 2, K 2) a vedle řady běžných přestupků (krádeže uhlí, hospodské rvačky) obsahuje též informace o „nedovoleném kontaktu“ se zajatci za druhé světové války. Za zmínku stojí rovněž nejstarší dokument ve fondu AO Březová z let 1795-1797 týkající se rozdělení dodávek obilnin pro vojenské účely (inv. č. 3).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Březová uspořádal, zinventarizoval a úvod k inventáři napsal v říjnu 2011 ve Státním okresním archivu Sokolov se sídlem v Jindřichovicích Mgr. Pavel Dohnal.

V Jindřichovicích dne 11. 6. 2012

Mgr. Pavel Dohnal

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Praha : Federální statistický úřad, 1978.

Statistický lexikon obcí v Republice Československé. Praha : Ministerstvo vnitra a Státní ústav statistický, 1934.

Gesetz- und Verordnungs-Blatt für das Königreich Böhmen. 1864.

Reichsgesetzblatt. 1939.

Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Österreich. 1862.

Sbírka zákonů a nařízení státu Československého. 1919, 1933.

Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland. 1938.

Literatura

Heimatkunde des politischen Bezirkes Falkenau. Sokolov : Bezirkslehrerverein Falkenau, 1898.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

KOTYŠKA, Václav. *Úplný místopisný slovník království Českého.* Praha : Bursík & Kohout, 1895.

MACKOVÁ, Marie. K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu. *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, č. 4, s. 235-240.

MARTÍNEK, Zdeněk. Archiv obce : příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu. *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, zvláštní příloha.

Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. *Sborník archivních prací*, 1960, ročník X, zvláštní příloha č. 2, Zásady pro pořádání archivů měst a obcí, s. 215-309.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách : jejich vznik, původní význam a změny, 1. díl, A-H.* Praha : Česká akademie věd a umění, 1947.

PROKOP, Vladimír st. *I tudy kráčely dějiny.* Sokolov: Sokolovská uhelná, a.s., 2001.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, díl 15. (Elbogner Kreis).* Praha, 1847.

VLASÁK, Vladimír – VLASÁKOVÁ, Eva. *Městský národní výbor Březová 1953-1990 : inventář.* Jindřichovice, 2010

VLASÁK, Vladimír – VLASÁKOVÁ, Eva – DVOŘÁK, Stanislav. *Přehled vývoje správního rozdělení okresu Sokolov*. Sokolov : Okresní národní výbor v Sokolově, 1978.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě : politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938 - 1945)*. 1. vyd. Praha : Prostor – Argo, 2001.

Přílohy

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
atd.	a tak dále
č.	číslo
Čj.	číslo jednací
EL NAD	evidenční list národního archivního dědictví
MNV	místní národní výbor
MSK	místní správní komise
NSDAP	Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei
OSK	okresní správní komise
RGBl.	Zákoník říšský
s.	strana
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení státu československého
tzv.	tak zvaný
z. z.	Zákoník zemský království Českého

Příloha č. 2: Vývoj počtu obyvatel a domů

	domů	obyvatel
1847	15	81 ⁴
1895	34	245
1930	37	213 ⁵
1945 (prosinec)		207

⁴ Pro srovnání, Horní Rychnov, jenž se roku 1888 stal osadou obce Březová, měl 13 domů a 74 obyvatel. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, díl 15. (Elbogner Kreis)*. Praha, 1847, s. 27.

⁵ Samotná obec Březová měla 19 domů a 127 obyvatel, osada Horní Rychnov pak 18 domů a 86 obyvatel. *Statistický lexikon obcí v Republice Československé*. Praha : Ministerstvo vnitra a Státní ústav statistický, 1934.

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn.
---------	-------	---------------	-------------

I. Knihy

A. Knihy všeobecné správy obce

1	Knihy evidence obyvatel – rejstřík (Einwohnerbuch)	1938-1945 (1947)	K 1
---	--	------------------	-----

B. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku

2	Trestní protokol (Strafbuch)	1891-1924	K 2
---	------------------------------	-----------	-----

II. Spisový materiál

A. Spisy

3	Rozdělení dodávek obilnin pro vojenské účely (Repartition; Korn, Haber)	1795-1797	N 1
4	Trestní agenda (Trestní listy, Strafkarte, Strafsache, Strafnachricht, Auszug aus dem Strafprotokolle)	1889-1944	N 1
5	Pojištění (Versicherung – Elektrizitäts-Genossenschaft der Gemeinde Prösau; Bullen-Versicherung)	1939	N 1
6	Hlášení o vydání identifikační karty pro Pauline Breindl (Kennkarte; Pauline Breindl)	1943	N 1
7	Dohoda o předání elektrárny Dolovým a průmyslovým závodům (Übernahmenvertrag – elektrische Anlagen; Montan und Industrierwerke)	1944	N 1

III. Ostatní materiál

A. Mapy

8	Katastrální mapa obce Březová (Prösau in Böhmen); autor neuveden; 1 : 2880; rukopis, papír, kolorováno, na rubu napsáno Březová 1937; 82 x 65 cm	1920	M 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Březová
Značka archivního fondu:	AO Březová
Časový rozsah:	1795-1945 (1947)
Počet evidenčních jednotek:	4 (2 úřední knihy, 1 karton, 1 mapa)
Počet inventárních jednotek:	8
Rozsah v bm:	0,17 (úřední knihy a rukopisy 0,05; kartony 0,11; mapy a plány 0,01 bm)
Stav ke dni:	11. 6. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Pavel Dohnal
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Pavel Dohnal
Počet stran:	15
Počet exemplářů:	5
Schválil:	Mgr. Vladimír Mach, ředitel SOkA Sokolov
	11. 6. 2012 pod čj. SOAP/080-0148/2012-01-70.01